

Azonban cselekvése és ünnepei merőben új szint nyernek azáltal, hogy minden előző jelképtől és példától eltérőleg mélyen érzett olasz lelkesedés hatja át őket. Ha Petrarca „Spirito gentil“ kezdetű canzone-ját tényleg 1347 nyarán hozzá és nem már korábban, az 1339-i római lázadás alkalmából Stefano Colonnához írta, ha ez az a költemény, melyet neki és a római népnek egy levélben ígér, akkor Laura költője nagyon világosan meglátta Cola di Rienzo szándékait és céljait, még mielőtt azok teljesen kibontakoztak volna.

X. Szent Itália rajongója.

A római tribúnak 1347 július 1. és augusztus 15. közt mutatott magatartása arról tanúskodik, hogy képzelete egy maga egészében kész tervet épít, alakít és csiszol álomvilágában. Ennek részletei csak fokozatosan és meglepetésszerűen villannak a kortársak szemei elé, de kétségtelen, hogy bennük kezdettől fogva ott lappang annak az embernek császári ambíciója, aki magát egy családi szöbeszéd alapján VII. Henrik fiának tudja. A renaissance küszöbén állunk. Még néhány évtized és a középkori társadalom felhomlásának közepette a korlátlan lehetőségek birodalmába lépünk. Cola di Rienzo gondolata, megérzése, képzelete jó néhány évtizeddel előre kalandozik a jövő birodalmában.

Már július 1-i levelében a szicíliai alkirályhoz felbukkan a tribún szándéka, hogy a német elektorok egyenetlenkedése miatt új császár megválasztásáról kellene gondoskodni. Július 22-én aztán ösztöül egy jogi tanács; melybe Itália különböző városából hívott meg szakértőket. Javaslatára alapján még ugyanaz nap, Mária Magdolna ünnepén, Cola di Rienzo összehívta a kapitólium nagytermébe a népet, ami alatt valószínűleg kerületenként kiküldött számos tagú képviselők összességét kell értenünk. Ez a népparlament aztán elhatározta, hogy „a római nép által az napig adományozott, átengedett, vagy átruházott javak, jogok (így a császárválasztási is), dolgok, méltóságok és hivatalok mind visszazálltak a népre“. A határozatot a győzelem levegője lebegte körül. Aznap vonult ugyanis be Rómába a Giovanni de Vico ellen indított hadjáratról diadalmasan visszatérő had, melynek katonái, a béke olajágával kezükben, díszkapukon keresztül jöttek a Kapitóliumra, hogy meghallgassák Cola di Rienzo beszédét.

A következő lépés tervének megvalósítására augusztus 1-én történt azzal kapcsolatban, hogy a római nép a lovagi méltóság díszével ékesítette őt fel. Bilincsbe vert szent Péter s egyben Augustus ünnepe volt, az a nap, melyen hajdanában a nagy császár megszabadította a várost tirannusaitól és mely egyszersmind, mint a „*Graphia aureae urbis Romae*“ bizonyítja, a kereszténység bilincsből való szabadulásának is volt ünnepe. A dátumot Cola di Rienzo minden bizonnyal szimbolikus szándékkal választotta meg.

A városokhoz július 9-én intézett meghívó szerint, „a Szentlélek kegyelméből és az ő nevében a római nép, valamint a szent Itália egyéb városainak és tartományainak képviselői“ készülnek őt lo-

vaggá ütni, annak jutalmául, hogy a szabadság, béke és igazságosság úttörője volt. Számos város — Firenze, Perugia, Siena, Todi, Spoleto, Rieti, Tivoli, Véletri, Pistoia, Foligno, Assisi követei meg is jelentek Rómában: „*bírák, lovagok, kereskedők, jó és bőszavú szónokok, tudósok*“. A velencei doge, Andrea Dandolo, és Milano ura levélben üdvözölték; a lombardiai, bolognai, ferrarai, mantovai, páduai, forlii, riminii kis tirannusok — Taddeo Pepoli, az Estek, Scallák, Gonzagák, Carrarák, Malatesták, Ordellaffiak — akik kezdetben válaszukra sem érdemesítették — most már felfigyeltek vállalkozására. Milano kényura vigyázatosságra és simulékonyságra intette a nemességgel szemben. A követek voltak összesen vagy kétszázan.

Az ünnep előkészületei már jóval a kitűzött nap előtt megkezdődtek, mert Cola di Rienzo a lovagi lakomát a pápa lateráni palotájában akarta rendezni. Raimondo püspök és legátus, a pápa képviselője valószínűleg csak az utolsó pillanatban érkezett vissza a Patrimoniumból, mikor a kiadott rendelkezéseken már nehéz lett volna valamit is változtatnia. Mindenekelőtt tehát a lateráni palota termeit készítették elő az ünnepi ebédre. „*Sok nappal korábban* — meséli a római krónikás — *már felállították az asztalokat, melyeket a római bárók palánkerődítéseinek deszkáiból és faanyagából róttak össze. Ezek az asztalok Constantinus és a pápa régi palotájának öreg termében meg a Palazzo Nuovóban húzódtak véges végig... A termek falait áttörték és külső lépcsőket alkalmaztak, hogy a fenn elhelyezett konyhából könnyen lehessen az ételeket lehordani. Minden terem egyik szegletében borospincét rendeztek be...*“

Az ünnep előestéjén nagy tömeg szorongott a San Giovanni in Laterano terén, várva a tribunt kísérő menet odaérkezését. Elöl csengős hámú lovon bárók, néppártiak meg idegen követek haladtak. Jokulátorok, zenészek következtek utánuk. Aztán a tribun felesége és édesanyja jött előkelő hölgyek kíséretében; majd újabb zenészek és lovagok csoportja mögött a mezítelen kardot hordozó embertől megelőzve haladt a tribun a pápai vikáriussal. Feje fölött zászlót lebegtettek. Aranyszegélyű fehér köntöst viselt, kezében acélpalcát tartott. Így vonult be a székesegyházba s a jubileumi loggiáról meghívta a népet következő nap reggelre, ígérve, hogy olyan dolognak lesznek a tanúi, „*melyek tetszeni fognak Istennek az égben és földön az embereknek*“. A templomban azonban ezalatt ünnepi ájtatosságokba kezdtek, melyek után a tribun „*con tanto honore e tanta gloria che fu una maraviglia*“ a keresztelőkútként használt és a legenda által Konstantinus császárnak tulajdonított porfirkádban megfürdött. E szimbolikus megtisztulás után az új lovag, mint már Stefano Colonna és Napoleone Orsini esetében is történt, a keresztelő kutat körülvevő oszlopok közt felállított fekvőhelyre pihent le, hogy a misztikus egyesülés Salamon-ágyában szülessen új életre. Való volt-e vagy csak rosszmájú kitalálás? Másnap azt suttogták, hogy — miután kísérői éjjelre magára hagyták — az ágy összeroskadt alatta, de ő rossz előjeltől való félelmében nem mert szólni.

Vasas Szt. Péter ünnepének reggelén skarlát ruhába öltözött és Bonifác pápa kápolnájába vonult, ahol a pápai vikárius ünnepi

istentiszteletet celebrált. Mibe közben Vico Scotto lovag derekára övezte lovagi kardját, egy Nicolaus de Armannis nevű perugiai lovag és egy Orsini pedig felcsatolták arany sarkantyúit. Aztán a tribun lovagi díszben felvonult kíséretével a jubileumi loggiára, hogy onnan Róma történetében új korszakot megnyitó kiáltványát intézze a néphez.

A Vita írója, aki bizonyára szem és fültanúja volt az eseményeknek, azt állítja, hogy a tribun a pápa megidézésével kezdte beszédét. Harsány hangon ezt kiáltotta volna: „*Megidézzük a pápát, hogy jöjjön székhelyére, Rómába!*” Nem hiszünk azoknak a Cola di Rienzo-magyarázóknak, akik tagadásba veszik ennek megtörténtét csak azért, mert VI. Kelemen későbbi vádjai közt ily idézés soha nem említ. Hiszen a Rómába való visszatérés kérdésének bolygatása és kiélézése semmikép sem állt a pápa érdekében. De úgy gondoljuk, hogy a felszólítás inkább kérés, mintsem idézés alakjában hangzott el a Laterán loggiájáról. A tribun mindég is sürgette, hogy a pápa helyezze vissza székhelyét Rómába. Nincsen tehát semmi meglepő abban, ha életének e legünnepélyesebb pillanatában, mikor Olaszország jövőjét akarja új alapokra helyezni, erre kérés formájában újból kitér. Az idézés csak ezután következik.

Agidio Angeli városi jegyző olvassa a kiáltvány szövegét: „*Mi, a Szentlélek fehérruhás (candidatus) lovagja, szigorú és kegyelmes Nicolaus, az Urbs felszabadítója, Itália megsegítője, a világ szerelmese és tribunus augustus*” — hirdeti most először használt új címeinek szótagolásával — a Szentlélek sugallásából és a régi római fejedelmek nyomába lépve tudtára adjuk az universum népeinek:

Az általunk Rómába összehívott jogtudósok kongresszusa kimondotta, hogy Róma változatlanul minden jog forrása, mert viszsza követeli és visszaveszi népének határozatából a történet folyamán másokra átruházott jogok gyakorlását. Ez elhatározás alapján a tribun kihirdeti, hogy Róma a világ fővárosa. Minden olasz város szabad s Itália minden lakója egyben római polgár.

A császár megválasztásának joga — folytatódik a kiáltvány — egyedül az olaszok egyetemét magába foglaló római polgárok összeségét illeti. Cola di Rienzo későbbi kijelentéseiből kitűnik az is, hogy Itáliához, az Alpok és tenger határolta félszigeten kívül, Szicíliát, Szardiniát, Corsicát és az akkoriban Nápolyhoz tartozó Provenceot is hozzáérti.

A kiáltvány idézéssel végződik. Aki az imént körülhatárolt felfogás ellen kifogást akarna emelni, jelenjék meg előtte és a római nép előtt a lateráni palotában 1348 pünkösd vasárnapján. Külön is megidézi a két vetélykedő császárt és a német választófejedelmeket, hogy jöjjenek Rómába és fejtsék ki előtte, mire alapítják jogigényüket, mert amennyiben ezt személyesen vagy jogi képviselőjük útján elmulasztanák megtenni, a római nép nélkülük fog határozni. — E rendelkezéseire célozva állította később a pápa, hogy örült nagyra vágyásában törvénytelen törvényeket hirdetett ki Caesar módjára: „*Sine lege leges more Cesarum promulgare temeravit*”.

A kiáltvány felolvasása után a tribun kihúzta kardját és, a császárkoronázás ceremóniáját követve, a világ három tája felé vágott,

annak jelképezésére, hogy Nagy Károlyhoz hasonlóan az összes keresztény népek egyesítésére fog törekedni, erre tesz fogadalmat.

A közben miséző vikárius, a történeteket megtudva, szinte kővé meredt a meglepetéstől: „*stava come legno idiota*“, mondja a Vita. Mikor aztán magához tért és hiába igyekezett hivataltársával kijelentéseit visszavonadni, azon nyomban jegyzői okiratot szerkesztetett arról, hogy a kiáltvány előzetes tudta nélkül s egyben a pápa engedélye és beleegyezése nélkül jött létre és hirdettetett ki. Petrus Viscardi de Gonossa közjegyző a tiltakozást azonnal ki is akarta hirdetni az erkélyről, de Cola di Rienzo intésére a kürtösök olyan harsonázást csaptak, hogy hangját elnyomták. A vikárius nem tehetett egyebet, mint hogy visszatért az oltárhoz és befejezte a misét.

Azonban néhány órával később mégis, látszólag, kiegyezés jött létre a tribun és a vikárius között. Cola di Rienzo elhagyta a pápához intézett kényes felkérést, hogy jöjjön vissza Rómába, minek a reánk maradt okiratban többé nyoma nincsen. A császárok és választó fejedelmek megidézésénél közbeszúrta, hogy előtte és „*a pápa úr más tisztviselői előtt*“ jelenjenek meg, s végül a szöveghez még egy záradékot csatolt, mely szerint „*az egyház és a pápa jogai természetesen érintetlenek maradnak*“. Ebben az új, részben megváltozott, részben enyhített fogalmazásban az okmányt elsőnek ép a pápai vikárius írta alá. A további nyolc tanú között szerepel rokona, Paolo del Conte, továbbá Goffredo Scotto, fráter Jakab *preceptor Sancti Spiritus*, egy dominikánus szerzetes és három bíró. Különös, hogy a két első kivételével Raimondo püspök tiltakozó okiratán is ugyanezek a tanúk szerepelnek.

Képzeltetjük, milyen érzésekkel ült a vikárius a lateráni palotában a pápa külön kis márványasztalához, hogy az ünnepi lakomát a lovag-tribun társaságában elköltse, míg a *sala vecchia*-ban a férfiak, az új palotában pedig Cola di Rienzo „szép és ifjú“ feleségének elnöklésével az asszonyok vigadtak végeláthatatlan asztalorok mellett. Demokratikus összevisszaságban ült ott egymás mellett nemesember, idegen követ, apát, lovag, pap és kereskedő. A finom ételeket, édességeket, borokat, a szívderítő trufacinálókat a Vita szerzője nem győzi dicsérni. A túlzásra hajlamos Johannes de Bazano azt írja modenai krónikájában, hogy a férfiaknak nyolcvan, az asszonyoknak ötven kondérban főztek. A Laterán terén a Constantinus-szobor érclova vörösbort és vizet csurgatott orrlukaiból az alatta fekvő medencébe. Nem tudjuk, hogyan érezte magát ezen a lakomán a tudós dekretalista hírében álló püspök-vikárius, de arról van tudomásunk, hogy, amint a tribun császári biborköntösében kíséretével visszalovagolt a Kapitóliumra, sietett a maga igazolására részletes beszámolót küldeni a pápának. Dicséret rá a válasz és az a megbízatás, hogy Cola di Rienzot, „*qui se tribunum intítulat*“ — s ez ellen VI. Kelemen most tiltakozik először — figyelje éberén. Ha valamit az egyház ellen cselekedne, akadályozza meg, vagy ha ezt nem teheti, jelentse. Cola di Rienzo azonban az epizod felett hamosan napirendre tért és rendíthetetlen optimizmussal élte tovább a maga álomvilágát. Új címeit arany betűkkel azur táblára vésve, an-

tik szokás szerint kifüggesztette az Aracoeli templomában. Nejét Augustus feleségének nevével valószínűleg ettől kezdve hívja Liviának, s fiát ekkor kereszteli el a római filozófus-író nevével Boetiusnak.

Másnap, augusztus 2-án a kapitóliumon, az Aracoeli templomban folytatódott az ünnepek sorozata. A lateráni kiáltvánnyal a tribun az antik értelemben vett római polgárjogot, egész Itáliára kiterjesztette s így elvben a Róma fennhatóság alatt megvalósítandó politikai egység gondolatát vetette fel először jogilag meggyőző ötlettel. Most meg akarta mutatni jelképesen, hogyan tudná összefogni a Kapitólium a különböző olasz városállamokat egy egységes nemzettestté. Első lépésnek szánta ezt az ünnepeket egy szorosabb és eszményi nemzeti egyesülés útján.

Huszonöt itáliai város, de kizárólag Középolaszországhoz — Latiumhoz, Toscanához és Umbriához — tartozóak, vettek részt az aracoelii összejöveteleken. A templomhoz különben bizonyos demokratikus emlékek fűződtek, mert a XIII. század óta itt gyűltek össze rendszeresen a tizenhárom városnegyed és ugyanannyi céh képviselői, hogy a népgyűlés elé terjesztendő fontosabb indítványokat megvitassák.

A nap Szentlélek-misével kezdődött, melyen arany karikagyűrűket és selyemzászlókat szentelnek meg. Azután Cola di Rienzo a közel kétszáz kiküldött mindegyikének újjára húzta a karikagyűrűt „bensőséges szeretet és tartós egység jeléül”.

Végül a huszonöt város közt, melyek sorában ott volt Firenze, Siena, Perugia, Todi, Arezzo, Orvieto, Corneto, Terni, Spoleto, Rieti, Tivoli, Amelia, Velletri, Foligno, Pistoia, Gaeta, Assisi képviselője, szétosztotta a megszentelt zászlókat. Perugia kapta „Constantinus zászlaját”, melynek vörös selymén fehér sas volt látható a három részre osztott földgolyóval. „Éljen Konstantin és Perugia emléke!” kiáltotta. Sienáé lett a „szabadság zászlaja”: Róma volt rajta ábrázolva orosz-ándiszes trónusán a világmával és pálmával kezében. Firenzenek „Itália zászlaja”-t szánta, melyen Róma matrónaként volt lefestve a Fides Christiana és Firenze nőalakjai közt. Utóbbi a földgolyót nyújtotta át Rómának. De a tribun „Viva Fiorenza!” kiáltására a követek nem álltak elő. Todi zászlaján viszont a tribun címere Rómáéval kapcsolódott egybe. Pisának szent Péter és Pál alakjait mutató zászlót készítettett, de ennek a városnak kiküldöttei nem érkeztek meg s így azt félre kellett tenni a Firenzének tartogatott lobogóval együtt. A többi városnak szánt zászló bizonyára szerényebb és egyfoma volt.

Augusztus 15-én, Mária mennybemenetelének ünnepén következett azután a tribun koronázásának ünnepe. Színhelye egy harmadik templom, a Santa Maria Maggiore volt. Cola di Rienzo lovagfürdője és lakomája a Lateránban constantinusi és császári emlékeket volt hivatva felidézni; zászló és gyűrűosztása az Aracoeliban a Kapitólium összefogó erejét kellett hogy érzékeltesse; a kiválasztott napon a S. Maria Maggiorénak is volt szimbolikus mondanivalója részére és a római nép számára. 14-én, mint minden évben, ez esztendőben is egy, a legenda szerint Görögországból a ten-

geren keresztül úszva érkezett Megváltó-képet, melyet a lateránnal szemben fekvő Oratorio di San Lorénzoban őriztek, a nép körme-
netben hozott át ebbe a bazilikába különböző ősi római pogány szer-
tartások emlékét őrző ceremóniák között. A csodatevő kép legendája
és a hozzá fűződő egyházi ünnepségek Róma függetlenségét jelképezte
a kelettől. Cola di Rienzo tehát a hely és nap megválasztásával is
hangsúlyozni akarta, hogy a *Tribunus Augustus* Rómája egy min-
den-egyéb hatalomtól független impériumot akar megszervezni.

Az ünnepélyes koronázás mise közben történt, s ezt a császári
koronázásokkor fontos szerepet játszó ostiai püspök vikáriusa mon-
dotta, talán azért, mert a feladatot sem a pápai vikárius, sem maga
az ostiai püspök nem vállalta. A koronázásnál használt öt szimbo-
likus lombkoszorút maga Cola di Rienzo válogatta össze, ugyanő
álapította meg használatuk egymásutánját is és magyarázta meg
jelképes értelmüket klasszikus idézetek segítségével. A tribuntól
származó ünnepségtervezet szerint, az első koszorú, mely tölgyfa-
galyakból van fonva, mint Lucanussal bizonyítja, a katonai bátor-
ság jutalmazására szolgál. A lateráni templom priorja teszi azt fe-
jére ezekkel a szavakkal: „*Vedd a tölgykoszorút, mert a polgárokat
megmentetted a haláltól*“. A második, a borostyánt Persius a költő
i adomány szimbolumának mondja. A Szent Péter priorja nyújtja
feléje, mondván: „*Vedd a borostyánt, mert szeretted vallásodat*“. A
harmadik koszorú mirtusból van s — mint Vergilius Georgiconjá-
nak egy passzusából kitéunik — a felsőbb hatalmak kegyét jelenti.
A San Paolo fuori le Mura priorja adja át: „*Fogadd a mirtust, mi-
vel kötelességeidet mindig híven teljesítetted*“ mondással. A negye-
dik, babérból font koszorú viszont — *triumphantis mos* — a győzöt,
az apollói világnézet diadalrajuttatóját illeti. Ezt Dante Apollóhoz
intézett fohászával igazolja:

„Csak annyit kapjak erőd teljébül,
hogy az árnyék árnyékát visszazengjem,
amely fejemre hull a Boldog Égből:
s bátran látsz lépni kedves fádhoz engem,
mivel erőd s dalomnak égi tárgya
méltók, hogy rajtam koszorúja lengjen.
Ügyis oly ritkán nyúl ma érte vágyva
poéták és césárok lanyha karja,
szégyen-gyalázat az emberi vágyra!“

(Paradiso I. 22—30. ss. Babits M. fordítása.)

A babért, melyet „*si rade volte... se ne coglie per trionfare o
Cesare o Poeta*“, a San Lorenzo fuori le mura priorja hozza ezekkel
a szavakkal: „*Fogadd a babért, mert szeretted a tudományt és gyű-
lölted a kapzsiságot*“. Végül az utolsó, ötödik koszorú olajgéből van
fonva, mely Prudentius szerint is a béke jele. A Santa Maria Mag-
giore priorja teszi fejére e mondással: „*Alázatos ember, fogadd az
olajkoszorút, mert a büszkeséget legyőzted az alázattal!*“ Utánuk
még a Santo Spirito-kórház priorja lépett elő a vitéz fejedelmet ju-
talmazó ezüstkoronával és joggal: „*Fenséges tribun, fogadd a ko-
ronával és joggal a Szentlélek adományait és a lelki koronát*“, míg

ugyanakkor Goffredo Scotti syndicus — polgármester — az országalmát adta át ezekkel a szavakkal: „*Fenséges tribun, vedd az országalmát, szolgáltass igazságot, adj nekünk szabadságot és békét*“. Békecsók zárta be az ünnepséget, melynek egész tartama alatt egy koldusruhába öltözött ember, az antik triumfátorok mögött álló rab-szolga utóda, a tribun fejére helyezett koszorút megint elvette. A ceremónia végén a valószínűleg nyitott babérkoszorút ábrázoló ezüstkoronával, joggal és országalmával Cola di Rienzo úgy ült ott az oltár előtt, mint valami római császár! A lombkoszorúkat aztán a mise után, antik triumfátor módjára az istenség, illetve az Aráboeli Máriaoltára előtt letette.

Cola di Rienzo e klasszikus reminiszcenciákkal teli leírás mellett VI. Kelemenhez írott levelében misztikus magyarázatot is fűzött az eseményhez, azt állítva, hogy a koszorúk a Szentlélek óhajtott adományait jelentették számára. Az egész ünnepségből azonban az tűnik ki, hogy az apollói babér elnyerése volt részére a legfontosabb. „Hiszen oly ritkán nyúl ma érte vágyva Poéták és Cézárokar karja!“, idézi Danteból. A poéta-Petrarca után, ki 1341-ben nyerte el azt a Kapitóliumon, most már egy Cézár is dicsekedhetett vele. De, mint látni fogjuk, Cola di Rienzo költői adományokat is érzett lelkében szunnyadni.

A tribun által rendezett ünnepségek — lovagfürdője Constantinus kádjában, a kapitóliumi zászlóavatás, a város főtemplomainak priorjai által végzett koronázási szertartás — jelképes erejükkel mély benyomást gyakoroltak a kortársak képzeletére. Csaknem minden egykorú olasz krónika megemlékezik róluk. Kár, hogy a két utóbbi esemény leírása hiányzik a római névtelen emlékirataiban s így ma ezek nem is állnak előttünk azzal a jelenvaló színességgel, mellyel a realiztikus megjelenítés e nagy művésze tudja az elsőt szemeink elé varázsolni. Petrarca, e század másik nagy lázadó-jára is hatalmasan hatott a tribun vakmerő kezdeményezése. Egyik levelében elmeséli, hogy álmában szédületes magasságban látta őt ülni, egy hegytetőn, ragyogó trónusán. A hegy lejtőjén megszámlálhatatlan nép leste a hős vállalkozásának kimenetelét. Érte ég, föld és a csillagok vetekszenek. Hogy pedig a római nép szuverénitását kihirdető kiáltvány mily élénk figyelmet keltett Németországban, Angliában és Franciaországban, arról Heinrich von Diessenhoven krónikájában olvashatunk érdekes tanúbizonyságot.

Cola di Rienzo augusztus második felében, most már az egész Itália lakóseit magában foglaló római polgárság eszmei összessége fejének vallván magát, a nép újabb határozatainak alapján, még a következő rendelkezésekkel egészíti ki törvényhozását: 1. Megtiltja, hogy idegen zsoldos katona Itália területére lépjen, s ezzel Petrarca „*Italia mia*“ kezdetű költeményének latin önértettől és nemzeti lelkesedéstől fűtött követelését igyekszik először való alapokra helyezni, 2. A ghibelin és guelf elnevezések használatát eltiltja, miben megint csak a költő-apostol lelke szerint cselekedett, aki jelzett költeményében figyelmeztette az olaszokat, ne bálványozzanak üres, hiú nevet: „*Non far idolo un nome vano, senza soggetto!*“ — tudniillik a német-

római császárságot, 3. A Rómával szövetséget kötött városok egymás tudta nélkül nem köthetnek újabb szövetségeket.

E részletintézkedései mellett azonban nem tévesztette szem elől végső célját mely felé az olasz városokhoz szeptember 19-én intézett körirata jelent újabb, elhatározó lépést. Üzenetének nagy fontosságot tulajdonított, ezért küldött ki tolmácsolására két előkelő követet, Paolo Vaiani lovag jogi doktort — aki majd később a tribun jogalkotásának szellemét az 1363-i városi statumokba átmenti — és Bernardo de Passolis da Cremona bírót. Ezek sorra járták a legnagyobb, Cola di Rienzoval már összeköttetésben álló látiumi, umbriai és toszkán városállamok signoriáit, hogy előszóval győzzék meg őket a tribun tervének helyességéről, és megnyugtassák esetleges bizalmatlanságukat. Az írásban, mit velük ad, a városok képviselőit 1348 húsvétjára hívja Rómába a pünkösdi császárválasztó ülés előkészítésére. Megemlíti benne, hogy huszonnégy szövetséget szándékozik arányosan elosztani Róma és a szent Itália legfontosabb városállamai között. A választók, teszi hozzá, olasz embert — *aliquem Italicum* — kell hogy császárrá emeljenek, mert csak olasz ember állíthatja vissza a latinok ősi dicsőségét, s csak ő biztosíthatja, hogy inkább mint a világ bármely részében, a Szentlélek kegyelméből édes béke uralkodjék az itáliai félszigeten: *ut pacis gustata dulcedine floreat per gratiam Spiritus Sancti melius quam unquam floruit inter ceteras mundi partes*“.

Ahogy azonban az álmaiban egészen elmerült Cola di Rienzo nem tisztázta maga előtt, milyen álláspontot foglal el a pápa terveivel szemben, s ábrándvilágából a vikárius augusztus 1-i tiltakozása sem jőzanította ki, úgy nem tájékozódott előzőleg arról sem, hogy az északolaszországi tirannusok és a szabadságukra feltékeny nagy városköztársaságok mit szólnak majd a jegyző szép elméleti és jogi elgondolásaihoz. Pedig, ha kevésbé vonatkozik el a valóságtól és kevésbé bízik a maga határta'annak vélt erejében, néhány baljóslatú jel már leküzdhetetlen nehézségekre figyelmeztethette volna. Így az augusztus 2-i zászlóadományozás alkalmával a firenzei megbízottak azért nem léptek elő, mert — mint utóbb megmagyarázták — a signoriától nem volt semmi utasításuk arra, hogy jelképes zászlót elfogadhasanak. Hiába igyekezett a tribun Firenzét két levelével is megnyugtanni, hogy a zászló elfogadása nem jár semmi kötelezettséggel, csak barátságának tanújeléül szánta, nem tudta legyőzni a város elutasító magatartását. Todi követe is csak hosszas vonakodás után és ama feltétel alatt vette át az ajándékot, hogy előbb közjegyzői okiratban lefektetett biztosítékot kap, hogy ez nem azt jelenti, mintha Todi bármi tekintetben magát Rómának alávetné. S igaz ugyan, hogy segélycsapatok rendelkezésre bocsájtása Firenze és Perugia részéről a Rómával való szolidaritás érzésének felbredését bizonyítja, de Cola di Rienzo már elfeledte, hogy a csapatok felhasználása tekintetében a döntést — mint láttuk — a városok kezükből kiengedni nem voltak hajlandók. A tribun képzletvilága valami nagy optimizmussal és a Szentlélek segítségével vetett misztikus hittel lebegett a realitások fölött, mint valami varázslatos délibáb.

